

Kuntaliiton terveiset Orpon hallituksen kehysriiheen 21.-22.4.2026

Kuntaliiton työvaliokunta: Kuntien työkaluja lisättävä erityisesti pitkäaikais- ja nuorisotyöttömyyden helpottamiseen, sakkomaksutaakkaa kevennettävä

Suomen bruttokansantuotteen ja työn tuottavuuden kehitys on madellut nollan tuntumassa jo vuosia, eikä viime vuoden lopulla käynnistyneelle talouden piristymiselle ole näköpiirissä jatkoa. Yhdysvaltojen käynnistämä sota Lähi-Idässä herättää jo huolta polttoaineiden, ruuan ja muiden hyödykkeiden hintojen sekä korkojen noususta, mikä toteutuessaan iskisi kipeästi kotitalouksien ostovoimaan ja kulutusmahdollisuuksiin. Tulevaisuudennäkymiä varjostaa myös vuodesta 2022 jatkunut työttömyyden nousu sekä työttömyyden pitkittyminen. Yksityisen sektorin avoimia työpaikkoja on tarjolla nyt poikkeuksellisen vähän.

Tämä kaikki heijastuu myös kuntien talouteen, vaikka Kuntaliiton kevään 2026 Talousbarometrin mukaan talousnäkymä koetaan kunnissa vielä melko muuttumattomana. Edellytyksenä toki on, että valtio ei tee enää uusia päätöksiä, jotka pienentävät julkisen sektorin tulokertymiä, heikentävät kuntien toiminnanmahdollisuuksia tai lisäävät palvelujen järjestämisen kustannuksia. Valtaosassa kuntia tunnistetaan tulevien sopeuttamistoimien tärkeys. Tuottavuuspotentiaalilla on tässä merkittävä rooli pitkällä aikavälillä.

Valtion ja paikallishallinnon rahoitusasema oli viime vuonna lähes 12 miljardia euroa alijäämäinen. Tästä kuntatalouden osuus oli vajaat miljardi euroa. Kehyskaudella valtion alijäämä uhkaa kasvaa lähelle 15 miljardia euroa. Julkisen talouden velkaantumisen kasvua on kyettävä hillitsemään tulevina vuosina. Todellisia säästöjä saavutetaan vain rakenteellisilla, tuottavuutta vahvistavilla uudistuksilla tai julkista sektoria sopeuttavilla meno- tai tulomuutoksilla.

Julkisessa taloudessa eikä myöskään kuntien taloudessa ole varaa palvelujen laajennuksiin ilman vähintään vastaavia tehtävien karsimisia. Lakiesitysten kuntavaikutukset on tunnistettava ja resurssoitava ministeriöissä

nykyistä huolellisemmin. Edessä olevien julkisen talouden sopeutus päätösten laskennalliset säästöt on arvioitava realistisesti.

Keskeiset ehdotuksemme Orpon hallituksen kehysriiheen:

Kannusteita pitkäaikaistyöttömien ja nuorten työllisyyspalveluihin, helpotusta sakkomaksuihin

Vaalikauden viimeisessä hallituksen kehysriihessä tulee tehdä päätöksiä, joilla parannetaan erityisesti pitkäaikaistyöttömien ja nuorten työllisyyspalvelujen vaikuttavuutta, lisätään kuntien työkaluja ja kevennetään sakkomaksutaakkaa. Vaikeassa suhdannetilanteessa kustannukset työllisyyden palveluista ja työttömyysturvasta ovat kaatumassa kohtuuttomasti kuntien vastuulle ilman, että kunnat olennaisesti pystyvät vaikuttamaan työllisyyden kehitykseen. TE-palvelu-uudistuksen lisälasku ylittää valtion kompensaa tion kunnille noin 300–400 miljoonalla eurolla, kun kustannuksissa huomioidaan työllisyyspalveluiden kustannusten ohella myös työttömyysturvan ja toimeentulotuen rahoitusvastuut.

Työttömille maksettavan palkkatuen tulisi jatkossa kartuttaa työssäoloehdot. Yksityisen sektorin palkkatuki on tutkimustenkin valossa kustannustehokasta. Työttömillä tulisi olla määrääkäsesti myös mahdollisuus opiskella tutkintoon ja/tai tutkinnon osiin johtavia opintoja työttömyysetuudella siten, että opiskelun ajalta työttömyysetuudesta vastaisi valtio.

Vuosi sitten Orpon hallitus linjasi kehysriihessä, että kuntouttava työtoiminta siirretään kuntiin resursseineen työelämään suuntaavien palvelujen osalta. Nyt näin ei näyttäisi käyvän. Työvoimapoliittinen avustus kolmannen sektorin järjestöille tulisi ottaa käyttöön julkiseksi työvoimapalveluksi. Järjestöt ovat pitkään kantaneet vastuuta pitkäaikaistyöttömien palveluista, ja kunnat voisivat yhdessä järjestöjen kanssa nopeasti ja vaikuttavasti kehittää uusia toimintamalleja työllistymisen haasteiden ratkaisemiseen. Äkillisten rakennemuutosalueiden rahoitus työllisyydenhoitoon, muutosturvaan sekä elinkeinoelämän uudistamiseen on pidettävä riittävällä tasolla.

Hyvinvointialueiden kannustimia työkyvyn edellyttämien palvelujen tarjoamiseen on vahvistettava. Kuntien työllisyyspalvelujen ja rahoitusvastuun piirissä olevilla tulee olla työ- ja toimintakyvyn arvioinnin perusteella mahdollisuudet työllistyä.

Uudet valtionosuusleikkaukset vaarantaisivat sivistys- ja työllisyyspalvelut

Kuntien valtionosuusrahoitusta on leikattu kuluvalle hallituskaudella toistuvasti ja asteittain kasvavilla päätöksillä. Kuntien valtionosuudet eivät kuitenkaan ole valtion toissijaisia menoja. Ne ovat osa muun muassa osaamistason vahvistamista ja sitä kautta talouskasvun perustaa. Hallituskauden loppupuolella ei tule sortua enää sellaisiin päätöksiin, joilla toimeenpannaan hallitusohjelman säästöjä nipistämällä summa kuntien valtionosuuksista taikka muusta valtionrahoituksesta. Lisäleikkaukset kohdistuisivat vääjäämättä sivistys- ja työllisyyspalveluihin. Tähän meillä ei ole varaa.

Valtionosuusuudistuksen kaaduttua kuntien rahoituksen kokonaisuus tulee uudistaa ja linjata laaja-alaisesti osana käynnistynyttä parlamentaarista tulevaisuustyötä. Lisäksi jo tällä hallituskaudella voitaisiin edetä valtionosuutta vääristävästä sote-eristä eroon pääsyssä. Ensimmäinen vaihe olisi niiden irrottaminen selkeästi omaksi eräkseen peruspalvelujen valtionosuudesta. Seuraavassa vaiheessa tulisi tehdä suunnitelma sote-erien poistolle pidemmällä siirtymäajalla, jolloin vuotuinen muutos ei muodostuisi minkään kunnan kohdalla kohtuuttomaksi. Negatiivisista valtionosuuksista on päästävä nopeasti eroon.

Kiinteistöverouudistus on vietävä maaliin hallitusohjelman mukaisesti ja maapohjan verotusarvot tulee päivittää markkinahintoja vastaaviksi. Matkailuvero on mahdollistettava kunnille, jotka haluavat ottaa sen käyttöön. Normien keventämistä on hallitusohjelman mukaisesti jatkettava kustannusten hillitsemiseksi mitään hallinnonalaa pois sulkematta.

Kotoutuminen tukee työllistymisen edellytyksiä

Kuntien roolia kotoutumisen edistämisessä on vahvistettu vuoden 2025 alussa, mutta samanaikaisesti kotoutumisen rahoitusta on leikattu merkittävästi. Kotoutumispalvelut parantavat maassa jo asuvien vieraskielisten kielitaitoa, työmarkkinavalmiuksia ja työllistymistä. Ne ovat investointi, joka tuottaa Suomelle taloudellisia hyötyjä pitkällä aikavälillä. Myös Etlan tuore raportti osoittaa, että maahanmuuton taloudelliset vaikutukset riippuvat maahanmuuton rakenteen lisäksi kotoutumisen onnistumisesta. Kotoutumisen edellytyksiä ei tule heikentää entisestään uusilla leikkauksilla.

Hankintalainsäädännön muutuskustannukset korvattava

Hankintalainsäädännön uudistaminen on parhaillaan eduskunnassa. Hallituksen esityksen mukaan sidosyksiköiden vähimmäisomistusvaatimus aiheuttaa ilman jätehuoltoa noin 450 miljoonan euron muutuskustannukset pelkästään hallinnollisten, suoraan laista seuraavien muutostarpeiden vuoksi. Kustannuslisäykset jakautuvat kuntien välillä hyvin epätasaisesti.

Joissakin kunnissa tämä merkitsee useamman tuloveroprosenttiyksikön tuottoa. Tällaiset lisäkustannukset on kompensoitava kunnille.

Asuntopolitiikka, alueiden saavutettavuus ja digitalisaatio ovat osa Suomen kilpailukykyä

Liikenteen pitkäjänteinen rahoitus perusväylänpitoon ja kehittämiseen tulee varmistaa. Suomen tulee edistää erityisesti EU:n uusia liikenteen rahoitusmahdollisuuksia TEN-T -ydinverkolle ja -kaupunkisolmukohtiin. Kunnille on erityisen tärkeää korottaa MAL-sopimusten rahoitusta vuodesta 2028 lähtien. Valtion vastuita ei tule siirtää kunnille uusissa investoinneissa eikä ylläpidossa. Henkilöjuna- ja rautatie liikenteen ostoliikenteen kilpailutuksen onnistuminen on tärkeää alueiden saavutettavuudelle: uusi järjestämistapa, kalustoyhtiö sekä muut markkinan avaamisen toimet edellyttävät lisärahoitusta.

Valtion asuntopolitiikka on rakennemuutoksen, kasvun ja elinvoiman ajuri, joka tunnistaa moneen suuntaan yhtä aikaa muuttuvan Suomen tarpeet suurissa kaupungeissa, vihreässä siirtymässä, teollisuudessa sekä matkailussa. Valtion tulee määrittää hallituskaudet ylittävä näkymä riittävään ja pitkäjänteiseen asuntotuotannon tukeen. Kansallisten politiikkatoimien tulee tunnistaa keinot, joilla päästään yli investointikynnyksistä. Tuetun asuntokannan sääntelyä tulee keventää. T&K- investointeja on suunnattava rakennusalan tuottavuuden loikkaan.

Valtion digitalisaation toteutukseen suunnattu rahoitus on jäänyt vähäiseksi ja pistemäiset säästöt tietoyhteiskunnan rakenteisiin rapauttavat toimijoiden välistä yhteistyötä. Keskitettyjä digitalisaation tietovarantoja ja uusia digi-velvoitteita säädetään jatkuvasti lisää. Suomen yhä kasvava haaste on, että lainsäädäntö ei tunnista pilvipalvelujen, datan, rajapintojen sekä automaation ja tekoälyn mahdollisuuksia riittävän nopeasti. Jäämme koko ajan jälkeen kehityksestä, mitä me voisimme uudella teknologialla tehdä. Valtion on pyrittävä systemiseen lähestymistapaan digitalisaation rahoittamisessa ja kehittämisessä.